

ORA NIHIL 3

Ένας καινούργιος υπέροχος κόσμος!

ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ - ΑΘΗΝΑ 1992

ΡΟΥΝΤΟΛΦ ΡΟΚΕΡ

Ο ΜΑΡΞ & Ο ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΣ

Εκδόσεις ΩΡΑ ΝΙΧΙΑ

ΡΟΥΝΤΟΛΦ ΡΟΚΕΡ

**Ο ΜΑΡΞ &
Ο ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΣ**

Η μπροσούρα
"Ο ΜΑΡΞ ΚΑΙ Ο ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΣ"
του Ρ.ΡΟΚΕΡ
σε μετάφραση του Κ.Τ.
εκδόθηκε σε περιορισμένο αριθμό αντιτύπων
το καλοκαίρι του 1994
απ' το περιοδικό ΟΡΑ ΝΙΗΙΛ
στη σειρά
των μικρών εκδόσεων γνωριμίας
με τις απαρχές του
αναρχισμού

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ Ρ.ΡΟΚΕΡ

Ο Ρ.Ρόκερ γεννήθηκε το 1873 στη Μαγεντία της Γερμανίας. Έχασε νωρίς τους γονείς του και μεγάλωσε σε ορφανοτροφείο. Στα 14 χρόνια του άρχισε να δουλεύει σαν μαθητευόμενος βιβλιοδέτης και ήρθε σ'επαφή με τις σοσιαλιστικές ιδέες. Έγινε μέλος του S.P.D (Σοσιαλδημοκρατικό Εργατικό Κόμμα) και συμμετείχε ενεργά στην ομάδα JUNGEN (Νέοι), μιά αριστερή αντιπολιτευτική φράξια στο εσωτερικό του S.P.D, μέσω της οποίας ήρθε σ'επαφή για πρώτη φορά με τις αναρχικές ιδέες. Τον Αύγουστο του 1891, στο σοσιαλιστικό συνέδριο των Βρυξελλών συνέλαβε ξεκάθαρα την αντίθεση μεταξύ αναρχικών και μαρξιστών και στράφηκε οριστικά προς τον αναρχισμό.

Το 1893 άφησε τη Γερμανία για να εγκατασταθεί στο Παρίσι όπου, εργάστηκε σαν βιβλιοδέτης, γνωρίστηκε με τον Ζαν Γκράβ -εκδότη της εφημερίδας Εξέγερση- και ήρθε σ'επαφή με το γαλλικό αναρχικό κίνημα. Ένα χρόνο αργότερα, βρισκόμενος στο στόχαστρο των γαλλικών Αρχών, έφυγε απ' το Παρίσι για να εγκατασταθεί στο Λονδίνο που αποτέλούσε, εκείνη την εποχή, καταφύγιο για πολλούς πολιτικά διωκόμενους. Εκεί ήρθε σ'επαφή με τον Π.Κροπότιν, τον Β.Τσερκέσοφ, τον Ε.Μαλατέστα, την Λουίζ Μισέλ και πολλούς άλλους εξόριστους συντρόφους.

Στο Λονδίνο ο Ρόκερ γνωρίστηκε με τη Μέλλη Γουττιοπ, μιά απ' τις μαχητικότερες μορφές του εβραϊκού αναρχικού κινήματος της εποχής, η οποία τον συντρόφευσε σ' όλη του την ζωή. Ο Ρόκερ συνδέθηκε στενά με τους αναρχικούς κύκλους των Εβραίων εξόριστων και μεταναστών απ' την κεντρική και ανατολική Ευρώπη, έμαθε την εβραϊκή γλώσσα κι άρχισε να εκδίδει τα περιοδικά FREIE ARBEITER STIMME (Φωνή του ελεύθερου εργαζόμενου) και GERMINAL. Ασχολήθηκε επίσης με την παραγωγή αναρχικού προπαγανδιστικού υλικού για παράνομη εισαγωγή στη Γερμανία, με τη διοργάνωση διαλέξεων για την αναγκαιότητα οργάνωσης των εργατών και συνέβαλε αποφασιστικά στη δημιουργία των πρώτων εβραϊκών εργατικών συνδικάτων της Αγγλίας.

Με το ξέσπασμα του Α' παγκοσμίου πολέμου οι αγγλικές αρχές τον συνέλαβαν, όπως επίσης τη γυναίκα του και το γιό του και πολλούς άλλους αναρχικούς διεθνιστές που τάχθηκαν κατά του πολέμου. Ο Ρόκερ κλείστηκε σε στρατόπεδο συγκέντρωσης και μετά την ανακωχή απελάθηκε στην Ολλανδία. Κατά τη διάρκεια της γερμανικής Επανάστασης του 1918-19 επέστρεψε στο Βερολίνο όπου αναμίχθηκε ενεργά στα πολιτικά πράγματα της εποχής. Συνέβαλε καθοριστικά -μαζί με τον Α.Σούχου και τον Α.Λεχνιγκ- στην αναρχοσυνδικαλιστική κατεύθυνση της οργάνωσης F.A.U.D (Ελεύθερη Ένωση Γερμανών Εργαζομένων που είχε 100000 μέλη) και φυλακίστηκε από το σοσιαλδημοκρατικό καθεστώς του Γ.Νόσσε ως "επικίνδυνος για την ασφάλεια του Κράτους".

Δύο χρόνια αργότερα, το 1922, πρωτοστάτησε μαζί με τον Σούχου και τον Σαπίρο στην ίδρυση της αντιεξουσιαστικής Διεθνούς Ένωσης Εργαζομένων (Α.Ι.Τ), με έδρα το Βερολίνο, στην οποία εκτός από την F.A.U.D συμμετείχαν πολυάριθμες αναρχοσυνδικαλιστικές οργανώσεις όπως η C.N.T (Ισπανίας), η S.A.C (Σουηδίας), η F.O.R.A (Αργεντινής) κ.α. (Η έδρα της Α.Ι.Τ μεταφέρθηκε το 1932 στο Αμστερνταμ και το 1936 στη Μαδρίτη).

Μετά τον εμπρησμό του Ράιχσταγκ απ' τους Ναζί το 1933 και την καταδίωξη πολλών αναρχικών και κομμουνιστών, ο Ρόκερ διέφυγε απ' την Γερμανία κι αφού η Γαλλία του αρνήθηκε άσυλο εγκαταστάθηκε στις ΗΠΑ. Μετά το τέλος του Β' παγκοσμίου πολέμου ζήτησε να επιστρέψει στη Γερμανία, αλλά οι γερμανικές Αρχές του το απαγόρευσαν και παρέμεινε στις ΗΠΑ γράφοντας και δίνοντας διαλέξεις. Τα τελευταία χρόνια του τα έζησε στο προάστειο Κρόμποντ της Νέας Υόρκης σε μιá κοινότητα αναρχοατομικιστών συντρόφων. Πέθανε το 1958 σε ηλικία 85 ετών.

Με το θάνατό του "κλείνει ο κύκλος μιáς σπουδαίας σειράς από αναρχικούς θεωρητικούς κι αγωνιστές, ενός υπέροχου συνδυασμού πνεύματος, χαρακτήρα και δράσης που εμφάνισε και κατεύθυνε το μεγάλο αντιεξουσιαστικό κίνημα απ' τα τέλη του περασμένου αιώνα μέχρι σήμερα". (15/9/1958, εφημ. LA PROTESTA, Μπουένος Αϊρες).

Το συγγραφικό έργο του Ρόκερ είναι εξίσου σημαντικό με την πλούσια δράση του κι αναγνωρίστηκε ευρέως για την αξία του, ιδιαίτερα το αριστουργημά του "Εθνικισμός και Πολιτισμός" που απέσπασε, μεταξύ άλλων, τα μνητικά σχόλια του Τόμας Μαν, του Μπέρτραντ Ράσσελ και του Αλ. Αϊνστάϊν. Στο έργο του περιλαμβάνονται πολυάριθμες μελέτες, βιογραφίες και άρθρα, που εκδόθηκαν πολλές φορές και σε πολλές γλώσσες του κόσμου, όπως: "Η χρεωκοπία του Κρατικού Κομμουνισμού στη Ρωσία", "Γιόχαν Μόστ: η ζωή ενός επαναστάτη", "Μαξ Νεττλόν: ο Ηρόδοτος της Αναρχίας", "Ιδεολογία και Τακτική του σύγχρονου προλεταριάτου", "Αναρχοσυνδικαλισμός: θεωρία και Πρακτική", τα αυτοβιογραφικά "Η νεότητα ενός επαναστάτη", "Μέσα στην καταιγίδα: χρόνια εξορίας", "Επανάσταση και οπισθοδρόμηση" και πολλές δεκάδες άλλα.

Αναρχικοί Σύντροφοι/ORA NIHIL

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το κείμενο του Ρόκερ "Ο Μαρξ και ο Αναρχισμός" δημοσιεύτηκε στη Γαλλία το Μάρτη του '83 από τις εκδόσεις L'ENTR'AIDE, ως μέρος της μπροσούρας "MARX: LE TENIA DU SOCIALISME" που εκδόθηκε με αφορμή την επέτειο εκατό χρόνων από το θάνατο του Καρλ Μαρξ. Η παλιότερη, ίσως, έκδοση αυτού του κειμένου είναι αυτή που έγινε στο Μεξικό το 1925 από το GRUPO CULTURAL RICARDO FLORES MAGON με τίτλο "CARLOS MARX Y EL ANARQUISMO".

Εδώ ο Ρόκερ ανατρέχει στα πρώτα βήματα της εξέλιξης του Μαρξ σε σοσιαλιστή και αποκαλύπτει την ιστορικά αναμφισβήτητη βαθειά επιρροή που άσκησαν επάνω του ο αναρχικός Π.Ζ. Προυντόν και οι λεγόμενοι "ουτοπικοί" σοσιαλιστές, όπως ο Β. Κονσιντεράν κ.α. Μια θετική επιρροή στο νεαρό Μαρξ που ο ίδιος αργότερα την αρνήθηκε και την αποσιώπησε με κάθε μέσο όταν εντάθηκε μέσα στους επαναστατικούς κύκλους της εποχής η διαπάλη ανάμεσα στους εξουσιαστικούς (μαρξιστές) και τους αντιεξουσιαστές σοσιαλιστές (αναρχικοί). Διαπάλη που ο Μαρξ και οι οπαδοί του διεξήγαγαν με κάθε μέσο στην προσπάθειά τους να εξουδετερώσουν τους πολιτικούς αντιπάλους τους και να ποδηγετήσουν το ευρωπαϊκό επαναστατικό κίνημα. Το αποτέλεσμα ήταν η διάσπαση της Α' Διεθνούς και η αλλοίωση του επαναστατικού περιεχομένου του κινήματος. Στο κείμενο του Ρόκερ διαφαίνονται επίσης - και με χαρακτηριστικό τρόπο - οι θεμελιώδεις διαφορές μεταξύ αναρχικών και μαρξιστών όσον αφορά στον κρατισμό, την κοινοβουλευτική αντιπροσώπευση και γενικότερα σε ό,τι αφορά τη σχέση σκοπού και μέσων επιτευχής του. Ένα ζήτημα που ο ίδιος ο Μαρξ αλλά και οι επίγονοί του το "έλυσαν" πραγματώνοντας ποικιλοτρόπως το ρηθέν "ο σκοπός αγιάζει τα μέσα". Σ' αντίθεση με τους αναρχικούς για τους οποίους αυτή η σχέση -σκοπού και μέσων- ήταν και παραμένει δηλωτική και πάντα αποκαλυπτική ακριβώς γιατί "κάθε σκοπός φέρει μαζί του και τα μέσα του" (Ε. Μαλατέστα).

ΑΝΑΡΧΙΚΟΙ ΣΥΝΤΡΟΦΟΙ-ORA NIHIL

**R. Rocker dessiné par son fils,
Firmin Rocker.**

Ο ΜΑΡΞ ΚΑΙ Ο ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΣ

I

Λίγα χρόνια μετά το θάνατο του Έγκελς ο Έντουαρτ Μπέρνσταϊν, ένα από τα πιο επιφανή μέλη της μαρξιστικής κοινότητας, είχε καταπλήξει τους φίλους του με κάποιες επίσημες αποκαλύψεις του. Ο Μπέρνσταϊν εκδήλωσε δημόσια τις αμφιβολίες του όσον αφορά την ορθότητα της υλιστικής ερμηνείας της ιστορίας, της πιο τιμημένης μαρξιστικής θεωρίας και της συγκεντροποίησης του κεφαλαίου· έφτασε μάλιστα στο σημείο να επιτεθεί στη διαλεκτική μέθοδο φτάνοντας στο συμπέρασμα ότι δεν είναι δυνατόν να μιλά κανείς για κριτικό σοσιαλισμό. Σώφρων άνθρωπος ο Μπέρνσταϊν, κράτησε για τον ίδιο τις ανακαλύψεις του μέχρι το θάνατο του γέρου Έγκελς και τότε μόνο τις κοινοποίησε προς μεγάλο φόβο των ιερέων του μαρξισμού. Όμως ούτε αυτή η σύνεσή του τον έσωσε από τις επιθέσεις που δέχθηκε από όλες τις πλευρές. Ο Κάουτσκι έγραψε ένα βιβλίο ενάντια στον αιρετικό κι ο καημένος Έντουαρτ αναγκάστηκε να αποκηρύξει δημόσια στο συνέδριο του Αννόβερου το θανάσιμο αμάρτημά του και να υποταχθεί στην απόφαση της επιστημονικής πλειοψηφίας.

Μετά από όλα αυτά, ο Μπέρνσταϊν δεν είχε τίποτε άλλο να αποκαλύψει. Τα ζητήματα που έθετε στα θεμέλια της μαρξιστικής διδασκαλίας υπήρχαν ήδη από την εποχή που ο ίδιος συνέχιζε ακόμα να είναι πιστός απόστολος της μαρξιστικής εκκλησίας. Όλοι αυτοί οι συλλογισμοί υπήρχαν εδώ και εκεί στην αναρχική φιλολογία και το μόνο σημαντικό ήταν ότι ένας σοσιαλδημοκράτης από τους πιο γνωστούς αναφερόταν σ' αυτούς για πρώτη φορά. Κανείς δεν αρνείται ότι η κριτική του Μπέρνσταϊν έκανε αίσθηση στο στρατόπεδο των μαρξιστών: είχε κλονίσει τα πιο σημαντικά θεμέλια της μεταφυσικής οικονομίας του Κάρλ Μάρξ και δεν είναι περίεργο που σεβαστοί εκπρόσωποι του ορθόδοξου μαρξισμού επηρεάστηκαν βαθιά από αυτήν.

Και δεν θα ήταν τόσο σοβαρή η κατάσταση, αν δεν συνέβαινε κάτι πολύ χειρότερο. Για έναν περίπου αιώνα οι μαρξιστές δεν έπαψαν να διακηρύσσουν ότι ο Μάρξ και ο Έγκελς ήταν οι εφευρέτες του λεγόμενου επιστημονικού σοσιαλισμού* μια ανύπαρκτη διαφορά δημιουργήθηκε ανάμεσα στους λεγόμενους ουτοπικούς σοσιαλιστές και στον επιστημονικό σοσιαλισμό των μαρξιστών, διαφορά που υπάρχει μόνο στην φαντασία των τελευταίων. Στις γερμανικές χώρες η σοσιαλιστική φιλολογία μονοπωλήθηκε από τις μαρξιστικές θεωρίες κι όλοι οι σοσιαλδημοκράτες τις υπολόγιζαν ως τα απολύτως γνήσια καθαρά προϊόντα των επιστημονικών ανακαλύψεων του Μάρξ και του Έγκελς.

Όμως κι αυτό το ίδιο το ονειροπόλημα εξαφανίστηκε: οι νεώτερες ιστορικές έρευνες θεμελίωσαν με έναν αναμφισβήτητο τρόπο ότι ο επιστημονικός σοσιαλισμός δεν ήταν τίποτε παραπάνω από την διατύπωση κάποιων συμπερασμάτων από τις παλιές αγγλικές και γαλλικές κοινωνίες κι ότι ο Μάρξ και ο Έγκελς γνώριζαν στην εντέλεια την τέχνη του να περιβάλλουν κάτι με το πτέρωμα άλλου. Μετά τις εξεγέρσεις του 1848 εκδηλώθηκε σε όλες τις χώρες της Ευρώπης μια τρομερή κίνηση: η Ιερή Συμμαχία άπλωσε τα δίκτυα της με σκοπό να πνίξει τη σοσιαλιστική σκέψη που δημιουργούσε μια πλούσια φιλολογία τόσο στην Γαλλία, όσο και στο Βέλγιο, στην Αγγλία, στην Γερμανία, στην Ισπανία και στην Ιταλία. Αυτή η λογοτεχνία πέρασε σχεδόν εξ ολοκλήρου στη λήθη κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου του σκοταδισμού που ξεκίνησε από το 1848. Πολλά σημαντικά έργα καταστράφηκαν και σπάνια είναι τα αντίτυπα που βρήκαν καταφύγιο στην ηρεμία ορισμένων μεγάλων δημοσίων ή ιδιωτικών βιβλιοθηκών. Χρειάστηκε να φτάσουμε στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ου αιώνα για να ξαναανακαλυφθεί αυτή τη φιλολογία και σήμερα με θαυμασμό στεκόμαστε μπροστά στις εύφορες ιδέες που βρίσκουμε σε παλιά κείμενα των κατοπινών σχολών του Φουριέ και του Σαιν-Σιμόν, καθώς και στα έργα του Κονσιντεράν, του Ντεμασί, του Μέϊ και τόσων άλλων.

Με τον ίδιο τρόπο, βρέθηκε εκεί κι η καταγωγή του λεγόμενου επιστημονικού σοσιαλισμού. Ο παλιός μας φίλος Β. Τσερκέσοφ ήταν ο πρώτος που πρόσφερε ένα σύνολο όλων αυτών των ιδεών: έδειξε ότι ο Μάρξ κι ο Έγκελς δεν είναι οι εφευρέτες των θεωριών που έγιναν ευυπόληπτες για τόσο πολύ χρόνο ως η πνευματική τους κληρονομιά* (1) κατάφερε επίσης να αποδείξει ότι ορισμένες μαρξιστικές διατριβές ανάμεσα στις πιο φημισμένες, όπως το **Κομμουνιστικό Μανιφέστο** για παράδειγμα, δεν ήταν στην πραγματι-

κότητα τίποτε παραπάνω από ελεύθερες μεταφράσεις από τα γαλλικά, που έκαναν ο Μάρξ και ο Έγκελς. Ο Τσερκέσοφ είχε εξάλλου την ευχαρίστηση να δει την επιβεβαίωσή του, αναφορικά με το **Κομμουνιστικό Μανιφέστο**, αναδημοσιευμένη από το AVANTI(2) (επίσημο όργανο της ιταλικής σοσιαλδημοκρατίας), αφού είχε την έμπνευση να συγκρίνει το **Κομμουνιστικό Μανιφέστο** με το **Μανιφέστο της Δημοκρατίας** του Βίκτορ Κονσιντεράν που εμφανίστηκε πέντε χρόνια πριν το εγχειρίδιο του Μάρξ και του Έγκελς.

Το **Κομμουνιστικό Μανιφέστο** είναι αποδεκτό σαν ένα από τα πρώτα έργα του επιστημονικού σοσιαλισμού και το περιεχόμενό του πάρθηκε από τα γραπτά ενός 'ουτοπιστή', μια και ο μαρξισμός συμπεριλάμβανε τον Φουριέ στους ουτοπικούς σοσιαλιστές. Να λοιπόν μια από τις πιο τραγικές ειρωνίες που μπορεί κανείς να φανταστεί και δεν αποτελεί, φυσικά, ευνοϊκό στοιχείο όσον αφορά την επιστημονική αξία του μαρξισμού. Ο Βίκτορ Κονσιντεράν ήταν ένας από τους πρώτους σοσιαλιστές συγγραφείς που γνώρισε ο Μάρξ* μνημονεύεται άλλωστε σε μια εποχή που δεν ήταν ακόμα σοσιαλιστής αυτός ο ίδιος. Το 1842 η ALLGEMEINE ZEITUNG επετέθηκε στην RHEINISCHE ZEITUNG της οποίας ο Μάρξ ήταν αρχισυντάκτης επιπληττοντάς τον ότι είναι συμπαθών του κομμουνισμού. Ο Μαρξ απάντησε λοιπόν με ένα κύριο άρθρο (3) στο οποίο διακήρυσε:

'' Έργα όπως αυτά του Λερού, Κονσιντεράν και ιδιαίτερα το οξυδερκές βιβλίο του Προυντόν δεν πρέπει να κρίνονται μετά από επιπόλαια παρατήρηση* πρέπει να μελετούνται σε βάθος απ'αυτούς που θα ήθελαν να ασκήσουν κριτική''.

Ο γαλλικός σοσιαλισμός άσκησε την πιο μεγάλη επιρροή στην εξέλιξη του Μάρξ* όμως από όλους τους γάλλους σοσιαλιστές συγγραφείς είναι ο Προυντόν που τον σημάδεψε περισσότερο. Είναι επίσης φανερό ότι το βιβλίο του Προυντόν **Τι είναι η ιδιοκτησία;** έκανε το Μάρξ να αγκαλιάσει το σοσιαλισμό. Οι κριτικές παρατηρήσεις του Προυντόν για την εθνική οικονομία και τις διάφορες κοινωνικές τάξεις αποκάλυπτε, πριν από το Μάρξ, έναν καινούριο κόσμο, και κυρίως την θεωρία της υπεραξίας που αναπτύχθηκε κι αυτή από μια γενιά γάλλων σοσιαλιστών ασκώντας την μεγαλύτερη επήρεια στο πνεύμα του Μάρξ. Την καταγωγή της θεωρίας της υπεραξίας, αυτής της μεγαλοπρεπούς 'επιστημονικής ανακάλυψης' για την οποία καυχούνται όλοι οι μαρξιστές μας, την βρίσκουμε μέσα στα γραπτά του Προυντόν. Χάρη σ' αυτόν ο Μάρξ μπόρεσε να γνωρίσει αυτήν τη θεωρία, που την τροποποίησε πολύ αργότερα, μετά την μελέτη των άγγλων σοσιαλιστών Μπραίου και Τόμσον.

Ο Μάρξ έφτασε στο σημείο να αναγνωρίσει δημόσια τη μεγάλη επιστημονική σημασία των θεωριών του Προυντόν και, μέσα από ένα βιβλίο που σήμερα έχει εξαφανιστεί τελείως από το εμπόριο(4), χαρακτηρίζει το έργο **Τι είναι η ιδιοκτησία;** σαν το "πρώτο επιστημονικό μανιφέστο του γαλλικού προλεταριάτου".

Αυτό το έργο δεν εκδόθηκε από τους μαρξιστές, ούτε μεταφράστηκε παρόλες τις μεγάλες προσπάθειες των επίσημων εκπροσώπων του μαρξισμού να διαδώσουν σ' όλες τις γλώσσες τα γραπτά του δασκάλου τους. Αυτό το βιβλίο ξεχάστηκε και ξέρουμε γιατί: η επανατύπωσή του θα αποκάλυπτε σε όλον τον κόσμο, τον κολοσσιαίο παραλογισμό και την ασημαντότητα όλων αυτών που έγραψε ο Μάρξ πολύ αργότερα, όσον αφορά την εξέχουσα θεωρητική του αναρχισμού.

Ο Μάρξ δεν επηρεάστηκε μόνο από τις απόψεις για την οικονομία του Προυντόν, αλλά κι από τις αναρχικές θεωρίες του μεγάλου γάλλου σοσιαλιστή. Σε μια μάλιστα από τις εργασίες του αυτής της περιόδου πολεμά το Κράτος με το ίδιο σκεπτικό που το είχε κάνει κι ο Προυντόν.

II

Όλοι αυτοί που έχουν μελετήσει προσεκτικά τη σοσιαλιστική εξέλιξη του Μάρξ θα πρέπει να αναγνωρίσουν ότι το έργο του Προυντόν **Τι είναι η ιδιοκτησία;** ήταν αυτό που τον προσανατόλισε προς το σοσιαλισμό. Αυτοί που δεν γνωρίζουν καλά τις λεπτομέρειες αυτής της εξέλιξης κι αυτοί που δεν είχαν την περιέργεια να διαβάσουν τα πρώτα σοσιαλιστικά έργα του Μάρξ και του Έγκελς χαρακτηρίζουν ξένη κι απίθανη αυτή τη μαρτυρία γιατί στις μετέπειτα εργασίες του ο Μάρξ μιλά για τον Προυντόν με ειρωνία και περιφρόνηση, και είναι ακριβώς αυτά τα έργα που η σοσιαλδημοκρατία ξαναδημοσιεύει κι επανατυπώνει συστηματικά.

Έτσι σιγά σιγά πήρε σάρκα και όστα η κατοπινή θέση με την οποία ο Μάρξ έγινε, από την αρχή, ο θεωρητικός αντίπαλος του Προυντόν και με βάση την οποία ανάμεσα στους δύο δεν υπήρξε ποτέ καμιά σχέση. Είναι αλήθεια ότι όταν διαβάζει κανείς αυτά που έγραψε ο Μάρξ για τον Προυντόν στο **Μιζέρια της φιλοσοφίας**, στο **Κομμουνιστικό Μανιφέστο** και στην νεκρολογία που δημοσιεύτηκε στην SOZIALDEMOKRAT του Βερολίνου, λίγο μετά το θάνατο του Προυντόν, είναι αδύνατον να σχηματίσει διαφορετική γνώμη.

Στο **Μιζέρια της φιλοσοφίας** επιτίθεται στον Προυντόν με τον χειρότερο τρόπο χρησιμοποιώντας όλα τα μέσα για να καταδείξει ότι οι ιδέες του γάλλου σοσιαλιστή δεν έχουν καμιά αξία και σπουδαιότητα ούτε ως σοσιαλιστικές, ούτε ως κριτική της πολιτικής οικονομίας.

Ο κ. Προυντόν -αναφέρει ο Μάρξ στην εισαγωγή του παραπάνω βιβλίου- είχε την δυστυχία να είναι γνωστός με έναν παράξενο τρόπο: στην Γαλλία είχε το δικαίωμα να είναι ένας άσχημος οικονομολόγος μια και ήταν σεβαστός ως ένας καλός γερμανός φιλόσοφος· στη Γερμανία μπορούσε να είναι ένας κακός φιλόσοφος μια και ήταν σεβαστός ως ο καλύτερος γάλλος οικονομολόγος. Με την ιδιότητά μου ως γερμανού και ως οικονομολόγου αισθάνομαι την ανάγκη να διαμαρτυρηθώ ενάντια σ' αυτήν την διπλή κοροϊδία".

Κι ο Μάρξ προχωρά περισσότερο: κατηγορεί τον Προυντόν, χωρίς να παρουσιάζει κανένα στοιχείο, ότι αντέγραφε τις θεωρίες του άγγλου οικονομολόγου Μπραίου, και πιο συγκεκριμένα γράφει:

" Πιστεύουμε ότι έχουμε βρεί στο βιβλίο του Μπραίου(5) όλες τις παλιές εργασίες που παρουσιάζεται να προέρχονται από τον κ. Προυντόν".

Είναι πραγματικά ενδιαφέρον να παρατηρεί κανείς πώς ο Μάρξ, που χρησιμοποίησε τόσες φορές τις ιδέες των άλλων και του οποίου το **Κομμουνιστικό Μανιφέστο** δεν είναι στην πραγματικότητα τίποτε παραπάνω από ένα αντίγραφο του **Μανιφέστο της Δημοκρατίας** του Βίκτορ Κονσιντεράν -όπως είδαμε πιο πριν-, αποκαλεί τους άλλους λογοκλόπους.

Όμως συνεχίζουμε: στο **Κομμουνιστικό Μανιφέστο** ο Μάρξ περιγράφει τον Προυντόν ως έναν αντιπροσωπευτικό αστό και συντηρητικό(6). Και στην νεκρολογία που έγραψε στην SOZIALDEMOKRAT (1865) διαβάζουμε τα παρακάτω λόγια:

'' Μέσα στην αυστηρά επιστημονική ιστορία της πολιτικής οικονομίας, αυτό το βιβλίο (αναφέρεται στο **Τι είναι η ιδιοκτησία**;) μόλις που δικαιούται να μνημονευτεί. Γιατί τα παρόμοια έργα παίζουν στις επιστήμες ακριβώς τον ίδιο ρόλο που παίζουν στην λογοτεχνία οι νουβέλες''.

Και στο ίδιο άρθρο της νεκρολογίας ο Μάρξ αποφαίνεται ξανά ότι ο Προυντόν δεν έχει καμιά αξία ούτε ως οικονομολόγος, άποψη που εξέφρασε ήδη στο **Μιζέρια της φιλοσοφίας**.

Εύκολα γίνεται κατανοητό από τέτοιου είδους απόψεις που έκφρασε ο Μάρξ κατά του Προυντόν το πώς δημιουργήθηκε η γνώμη, ή καλύτερα η πεποίθηση, ότι ανάμεσα σ' αυτόν και στο μεγάλο γάλλο συγγραφέα δεν υπήρχε η παραμικρή συγγένεια. Στη Γερμανία, ο Προυντόν ήταν σχεδόν τελείως άγνωστος. Οι γερμανικές εκδόσεις των έργων του, που έγιναν γύρω στα 1840, ήταν πολύ σπάνιες. Το μόνο βιβλίο που επαναδημοσιεύτηκε στα γερμανικά ήταν το **Τι είναι η ιδιοκτησία**; κι αυτή η έκδοση κυκλοφόρησε σ' έναν περιορισμένο κύκλο. Το γεγονός αυτό εξηγεί το πώς ο Μάρξ κατάφερε να εξαφανίσει τα πρώτα βήματα της σοσιαλιστικής του εξέλιξης. Ότι η γνώμη του ήταν πραγματικά διαφορετική στην αρχή, είχαμε την ευκαιρία να το δούμε παραπάνω. Τα στοιχεία που ακολουθούν συνηγορούν κι αυτά στην άποψή μας.

Όντας αρχισυντάκτης της RHEINISCHE ZEITUNG, μιας απ' τις μεγαλύτερες δημοκρατικές εφημερίδες της Γερμανίας, ο Μάρξ κατάφερε να γνωρίσει τους πιο σημαντικούς γάλλους σοσιαλιστές συγγραφείς, πριν ακόμα ο ίδιος να γίνει σοσιαλιστής. Έχουμε ήδη μνημονεύσει ένα απόσπασμά του στο οποίο αναφέρεται στον Βίκτορ Κονσιντεράν, στο Πιέρ Λερού και στον Προυντόν και δεν χωρά αμφιβολία ότι ο Κονσιντεράν και ιδιαίτερα ο Προυντόν ήταν οι δάσκαλοι που τον οδήγησαν στο σοσιαλισμό.

Το **Τι είναι η ιδιοκτησία**; άσκησε ολοφάνερα την πιο μεγάλη επιρροή στην πολιτική ωρίμανση του Μάρξ· έτσι, την εποχή στην οποία αναφερόμαστε, χαρακτηρίζει τον μεγαλοφυή Προυντόν σαν '' τον πιο συνεπή κι οξυδερκή από τους σοσιαλιστές συγγραφείς'' (7). Το 1843 η RHEINISCHE ZEITUNG φιμώνεται από την πρωσική λογοκρισία· ο Μάρξ φεύγει στο εξωτερικό και στην διάρκεια αυτής της περιόδου ακολουθεί τον προσωπικό του δρόμο προς τον σοσιαλισμό. Αυτή του η εξέλιξη διαπιστώνεται πολύ καλά μέσα από τα γράμματά του προς τον συγγραφέα Άρνολντ Ρούγκε, και ακόμη καλύτερα μέσα από το βιβλίο του **Αγία οικογένεια** ή την **Κριτική της κριτικής κριτικής** που δημοσιεύτηκε από κοινού με τον Έγκελς. Το βιβλίο που κυκλοφόρησε το 1845, είχε σαν θέμα τη διαμάχη που προκάλεσε η νέα τάση του διανοητή Μπρούνο Μπάουερ(8). Πέρα από τα φιλοσοφικά ερωτήματα, το έργο αυτό ασχολείται επίσης με την πολιτική οικονομία και το σοσιαλισμό, και κυρίως αυτά τα μέρη του μας ενδιαφέρουν εδώ.

Από όλες τις εργασίες που δημοσίευσαν ο Μάρξ και ο Έγκελς, η **Αγία οικογένεια** είναι το μόνο που δεν μεταφράστηκε σε άλλες γλώσσες (βλ. σημείωση 4) και το οποίο οι γερμανοί σοσιαλιστές δεν επανέκδοσαν. Είναι αλήθεια ότι ο Φράντς Μέρινγκ, κληρονόμος των έργων του Μάρξ και του Έγκελς, δημοσίευσε σε βάρος του γερμανικού σοσιαλιστικού κόμματος το **Αγία οικογένεια** μαζί με άλλα γραπτά της πρώτης περιόδου σοσιαλιστικής δράσης των συγγραφέων τους, όμως αυτό έγινε 60 χρόνια μετά την κυκλοφορία της πρώτης έκδοσης, ενώ, από την άλλη πλευρά, η επανέκδοση απευθυνόταν στους ειδήμονες, μια και η τιμή της ήταν πολύ ακριβή για έναν εργάτη. Μ' αυτόν τον τρόπο, ο Προυντόν έγινε πολύ περιορισμένα γνωστός στη Γερμανία και ήταν επόμενο να γίνει πολύ λίγο αντιληπτή η βαθιά διαφορά που υπήρχε ανάμεσα στις πρώτες κριτικές που απηύθυνε ο Μάρξ στο γάλλο σοσιαλιστή και σε αυτές που υποστήριξε πολύ αργότερα.

Εντούτοις, το βιβλίο αυτό καταδειχνει ξεκάθαρα την εξελικτική πορεία του σοσιαλισμού στη σκέψη του Μάρξ, και τη σημαντική επιρροή που άσκησε επάνω της ο Προυντόν. Όλα αυτά που οι μαρξιστές απόδωσαν στην συνέχεια στο δάσκαλό τους, ο Μάρξ τα αναγνωρίζει -στο **Αγία οικογένεια**- σαν αξίες του Προυντόν.

Ας δούμε τι λέει το κείμενο στη σελίδα 36:

'' Όλη η ανάπτυξη της πολιτικής οικονομίας προϋποθέτει την ατομική ιδιοκτησία. Αυτή τη βασική υπόθεση, η πολιτική οικονομία την θεωρεί γεγονός υπεράνω κριτικής και

απόρριψης. Δεν την υποβάλλει σε κανέναν έλεγχο και επι-
σης, για να χρησιμοποιήσουμε την απλοϊκή φράση του Σεϋ
(9), δεν μιλά κανείς γι' αυτήν παρά μόνο τυχαία.

Και να ο Προυντόν που θέτει την ατομική ιδιοκτησία,
θεμέλιο της πολιτικής οικονομίας, σε έναν κριτικό έλεγχο,
σε μια πρώτη κατηγορηματική εξέταση αδυσώπητη, αλλά
και επιστημονική. Κι είναι αυτό το μεγάλο επιστημονικό
άλμα που άσκησε μια επαναστατική ώθηση στην πολιτική
οικονομία και κατέστησε για πρώτη φορά δυνατή μια πραγ-
ματική επιστήμη της πολιτικής οικονομίας. Το έργο του
Προυντόν **Τι είναι η ιδιοκτησία;** είναι εξίσου σημαντικό για
τη νεώτερη πολιτική οικονομία όσο είναι το έργο του Σιγιέ
Ποιό είναι το Τρίτο Κράτος; για την νεώτερη πολιτική.'

Είναι πραγματικά ενδιαφέρουσα η σύγκριση αυτών των
λόγων του Μάρξ με αυτά που έγραψε αργότερα αναφορικά
με το μεγάλο θεωρητικό του αναρχισμού. Στο **Αγία οικογένεια**
λέει ότι το **Τι είναι η ιδιοκτησία;** ήταν η πρώτη επι-
στημονική ανάλυση της ατομικής ιδιοκτησίας κι ότι έδωσε
τη δυνατότητα στην πολιτική οικονομία να γίνει μια πραγμα-
τική επιστήμη· όμως στην νεκρολογία του που δημοσιεύτηκε
στην SOZIALDEMOKRAT, ο ίδιος ο Μάρξ βεβαιώνει ότι
μέσα στην αυστηρά επιστημονική ιστορία της οικονομίας,
αυτό το έργο μόλις που δικαιούται να μνημονευτεί.

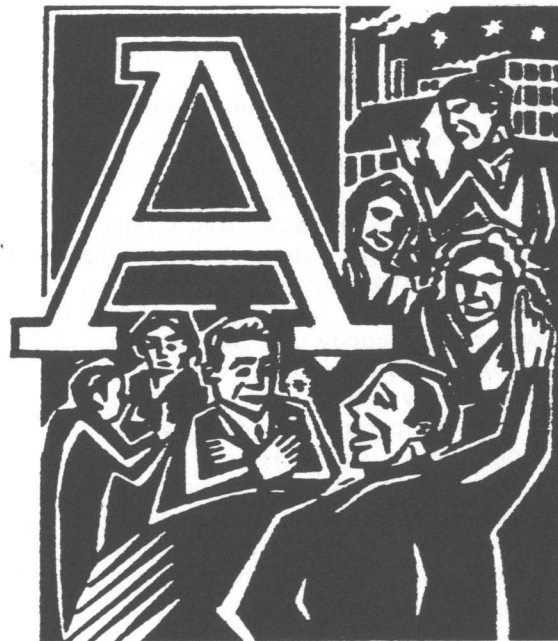
Ποιά είναι η αιτία μιας τέτοιας αντίφασης; Ορίστε ένα
ζήτημα που οι εκπρόσωποι του λεγόμενου επιστημονικού
σοσιαλισμού δεν έχουν ακόμα διευκρινήσει. Στην πραγματι-
κότητα δεν υπάρχει παρά μια απάντηση: **ο Μάρξ ήθελε να
πνίξει την πηγή μέσα από την οποία ο ίδιος είχε πιεί.**
Ολοι αυτοί που μελέτησαν σοβαρά το πρόβλημα και δεν
έχουν παρασυρθεί από τον κομματικό φανατισμό θα πρέπει
να αναγνωρίσουν ότι η-εξήγηση αυτή δεν είναι το αποτέ-
λεσμα μιας ιδιοτροπίας.

Ας δούμε επίσης αυτό που ο Μάρξ υποστηρίζει σχετικά
με την ιστορική σπουδαιότητα του Προυντόν. Στη σελ. 52
του ίδιου βιβλίου διαβάζουμε:

''Ο Προυντόν δεν γράφει απλώς ευνοϊκά για τους προλετά-
ριους, αλλά είναι κι ο ίδιος ένας προλετάριος, ένας εργά-
της. Το έργο του είναι ένα επιστημονικό μανιφέστο του
γαλλικού προλεταριάτου''.

Εδώ, όπως βλέπει κανείς, ο Μάρξ εκφράζει με σαφείς
όρους ότι ο Προυντόν είναι ένας θεωρητικός του προλετα-
ριακού σοσιαλισμού κι ότι το έργο του αποτελεί ένα επιστη-
μονικό μανιφέστο του γαλλικού προλεταριάτου. Και στην
συνέχεια, στο **Κομμουνιστικό Μανιφέστο** ισχυρίζεται ότι ο
Προυντόν ενσαρκώνει τον μικροαστικό και συντηρητικό σο-

σιαλισμό. Μπορεί κανείς να βρεί μεγαλύτερη αντίφαση;
Ποιόν πρέπει να πιστέψουμε, τον Μάρξ του **Αγία οικογένεια**
ή τον συγγραφέα του **Κομμουνιστικού Μανιφέστου;** Κι
από πού προέρχεται αυτή η ασυμφωνία; Είναι ένα ερώτημα
που θέτουμε ξανά κι ας γίνει καλά αντιληπτό ότι η απάν-
τηση είναι και πάλι η ίδια: ο Μάρξ ήθελε να αποσιωπήσει
όλα αυτά που όφειλε στον Προυντόν και γι' αυτόν όλα τα
μέσα ήταν καλά. Δεν μπορεί να υπάρχει άλλη εξήγηση γι'
αυτό το φαινόμενο. Τα μέσα που ο Μάρξ χρησιμοποίησε
πολύ αργότερα στον αγώνα του ενάντια στον Μπακούιν
αποδεικνύουν ολοφάνερα ότι δεν ήταν και πολύ εκλεκτικός
στην επιλογή τους.(10)

III

Τα πολιτικά κείμενα του Μάρξ αυτής της περιόδου καταδεικνύουν την μεγάλη επιρροή που άσκησαν οι αναρχικές ιδέες του Προυντόν· όπως για παράδειγμα το άρθρο που δημοσίευσε στην VORWARTS του Παρισιού.

Η VORWARTS ήταν μια εφημερίδα που εμφανίστηκε στη γαλλική πρωτεύουσα περίπου το 1844-1845, υπό την διεύθυνση του Χένρι Μπέρνσταϊν. Στην αρχή, έκφραζε μια απλώς φιλελεύθερη τάση. Όμως αργότερα, μετά την εμφάνιση του 'Γαλλο-γερμανικά χρονικά', ο Μπέρνσταϊν ήρθε σε επαφή με παλιούς συνεργάτες του τελευταίου εντύπου που τον οδήγησαν στο σοσιαλισμό. Η VORWARTS μετατράπηκε έτσι σε επίσημο όργανο του σοσιαλισμού, όπου συμμετείχαν πολυάριθμοι συνεργάτες της επιθεώρησης του Αρνολντ Ρούγκε όπως ο Μπακούνιν, ο Μάρξ, ο Έγκελς, ο Χένρι Χάϊνε, ο Γκέοργκ Χέρβεγκ κ.ά.

Στο νούμερο 63 αυτής της εφημερίδας (7 Αυγούστου 1844) ο Μάρξ δημοσίευσε ένα επιθετικό άρθρο με τίτλο 'Κριτικές παρατηρήσεις σχετικά με το άρθρο: ο βασιλιάς της Πρωσίας και η κοινωνική μεταρρύθμιση'. Ο Μάρξ εδώ μελετά τη φύση του Κράτους και καταδεικνύει την απόλυτη ανικανότητα αυτού του οργανισμού να αντιμετωπίσει την κοινωνική αθλιότητα και την οικονομική εξαθλίωση του λαού. Οι ιδέες που ο συγγραφέας αναπτύσσει σ' αυτό το άρθρο είναι ιδέες καθαρά αναρχικές και βρίσκονται σε πλήρη συμφωνία με τις απόψεις που ο Προυντόν, ο Μπακούνιν κι άλλοι θεωρητικοί του αναρχισμού εξέφρασαν για το θέμα. Οι αναγνώστες μπορούν να κρίνουν τη μελέτη του Μάρξ μετά το ακόλουθο απόσπασμά της:

'Καμιά κυβέρνηση στον κόσμο δεν πήρε άμεσα και χωρίς τη συγκατάθεση της άρχουσας τάξης μέτρα κατά της οικονομικής εξαθλίωσης τους λαού. Η αγγλική βουλή έστειλε, μάλιστα, απεσταλμένους σ' όλες τις ευρωπαϊκές χώρες για να μάθει τα διάφορα κυβερνητικά γιατροσόφια ενάντια στη φτώχεια. Όμως παρόλο που τα Κράτη ασχολούνται με το πρόβλημα της φτώχειας, έχουν μείνει σε διοικητικά μέτρα και φιλανθρωπίες, και μόνο σ' αυτά.

Το Κράτος μπορεί να κάνει διαφορετικά;

Το Κράτος δεν αποκαλύπτει ποτέ μέσα στο 'Κράτος και η οργάνωση της κοινωνίας' την αιτία των άθλιων κοινωνιών. Εκεί όπου υπάρχουν πολιτικά κόμματα, το καθένα βρίσκει σαν αιτία όλων των κακών το γεγονός ότι ο αντίπαλός του κατέχει τη θέση του στην κυβέρνηση του Κρά-

τους. Ακόμα κι οι ριζοσπάστες κι επαναστάτες πολιτικοί βρίσκουν την αιτία όχι στην ουσία (WESEN) του Κράτους, αλλά στη συγκεκριμένη μορφή του που θέλουν να την αντικαταστήσουν με κάποια άλλη.

Από πολιτική σκοπιά, το Κράτος και η κοινωνική οργάνωση δεν είναι δυο διαφορετικά πράγματα. Το Κράτος είναι η οργάνωση της κοινωνίας. Στο μέτρο που το Κράτος αναγνωρίζει τις κοινωνικές ανωμαλίες, φάχνει να βρει την αιτία είτε μέσα στους φυσικούς νόμους που καμιά ανθρωπινή δύναμη δεν μπορεί να υποτάξει, είτε στην ιδιωτική ζωή που είναι ανεξάρτητη από το Κράτος, είτε στην ανικανότητα προσαρμογής της διακυβέρνησης που εξαρτάται από το Κράτος. Έτσι στην Αγγλία ανακάλυψαν την αιτία ύπαρξης της αθλιότητας μέσα στο νόμο της φύσης που λέει ότι το μέγεθος του πληθυσμού πάντα ξεπερνά τα μέσα διατροφής. Μια άλλη πλευρά, εξηγεί τη φτώχεια με την άσχημη συμπεριφορά των φτωχών, όπως ο βασιλιάς της Πρωσίας την εξηγεί με τα αντιχριστιανικά αισθήματα των πλουσίων, η CONVENTION(α) με την αντιεπαναστατική νοοτροπία των ιδιοκτητών. Έτσι η Αγγλία τιμωρεί τους φτωχούς, ο βασιλιάς της Πρωσίας παροτρύνει τους πλούσιους και η CONVENTION κρεμά τους ιδιοκτήτες.

Τελικά όλα τα Κράτη φάχνουν την αιτία στις τυχαίες ή εκούσιες ελλείψεις της διακυβέρνησης και στην συνέχεια με κυβερνητικά μέτρα το φάρμακο για όλες τις αρρώστιες τους. Γιατί; Ακριβώς επειδή η διακυβέρνηση είναι η οργανωτική δραστηριότητα του Κράτους.

Το Κράτος δεν μπορεί να εξαλείψει την αντίφαση ανάμεσα στον προορισμό και την καλή διάθεση της Διοίκησης από τη μια πλευρά, και τα μέσα και τις δυνατότητές της από την άλλη, χωρίς να αυτοαναιρείται κι αυτό γιατί το Κράτος στηρίζεται πάνω σ' αυτήν την αντίφαση. Θεμελιώνεται πάνω στην αντίφαση ανάμεσα στην δημόσια και την ιδιωτική ζωή, ανάμεσα στο γενικό και το μερικό συμφέρον. Έτσι η διακυβέρνηση υποχρεωτικά περιορίζεται σε μια δραστηριότητα τυπική κι αρνητική: γιατί εκεί που η αστική ζωή κι η λειτουργία της αρχίζει, η διοικητική εξουσία σταματά. Πολύ περισσότερο μάλιστα που απέναντι στις συνέπειες που απορρέουν από την ίδια την αντικοινωνική φύση αυτής της αστικής ζωής, αυτής της ατομικής ιδιοκτησίας, αυτού του εμπορίου, αυτής της βιομηχανίας, αυτής της αμοιβαίας λεηλασίας των διαφόρων αστικών τμημάτων, απέναντι σ' αυτές τις συνέπειες λοιπόν, βρίσκεται η ανικανότητα που είναι ο φυσικός νόμος της διακυβέρνησης. Γιατί αυτή η διάσταση σπρωγμένη στα άκρα, αυτή η φαι-

λότητα, αυτή η υποδούλωση της αστικής κοινωνίας αποτελούν το θεμέλιο πάνω στο οποίο στηρίζεται το σύγχρονο Κράτος, όπως η αστική κοινωνία με τη δουλεία αποτελούσε το φυσικό θεμέλιο στο αρχαίο Κράτος. Η ύπαρξη του Κράτους και η ύπαρξη σκλαβιάς είναι πράγματα αδιαίρετα. Το αρχαίο Κράτος και η αρχαία δουλεία -καθαρές ταξικές αντιθέσεις- δεν ήταν τόσο στενά συνδεδεμένες, όσο είναι το σύγχρονο Κράτος με το σύγχρονο κόσμο των αισχρών συναλλαγών...''.

Αυτή η ουσιαστικά αναρχική ερμηνεία της φύσης του Κράτους, που φαίνεται τελείως ξένη όταν ανατρέχει κάποιος στις κατοπινές διδασκαλίες του Μάρξ, είναι μια αναμφισβήτητη απόδειξη της αναρχικής καταγωγής της πρώτης του σοσιαλιστικής εξέλιξης. Το άρθρο που μνημονεύτηκε αντανακλά το περιεχόμενο της κριτικής του Κράτους που έγινε από τον Προυντόν, κριτική που βρήκε την πρώτη της έκφραση στο **Τι είναι η ιδιοκτησία;** Αυτό το κλασικό έργο άσκησε την πιο καθοριστική επιρροή στην εξέλιξη του γερμανού κομμουνιστή, παρόλο που αυτός προσπάθησε με όλα τα μέσα, που δεν ήταν και τόσο ευγενή, να απαρνηθεί τα πρώτα στάδια της εξέλιξής του σε σοσιαλιστή. Φυσικά οι μαρξιστές θα υποστήριζαν το δάσκαλό τους σ' αυτό το θέμα κι έτσι σιγά σιγά καλλιεργήθηκε μια ψευδής ιστορική ερμηνεία του χαρακτήρα των πρώτων σχέσεων ανάμεσα στον Μάρξ και στον Προυντόν.

Στην Γερμανία κυρίως, που ο Προυντόν ήταν ουσιαστικά άγνωστος κυκλοφόρησαν οι πιο απίθανες θεωρίες γι' αυτόν. Όμως όσο καλύτερα γνωρίζει κανείς τα σημαντικά έργα της παλιάς σοσιαλιστικής φιλολογίας, τόσο περισσότερο διαπιστώνει όλα αυτά που ο λεγόμενος επιστημονικός σοσιαλισμός οφείλει σ' αυτούς τους **ουτοπιστές**, που ξεχάστηκαν με το πέρασμα του χρόνου χάρη στην τεράστια εκστρατεία που εξαπέλυσε η μαρξιστική σχολή, έτσι ώστε τελικά για άλλους λόγους κατορθώθηκε να εξοριστεί στην αφάνεια η σοσιαλιστική φιλολογία της πρώτης περιόδου.

Κι ένας από τους πιο σπουδαίους δασκάλους του Μάρξ, αυτός που έθεσε τις βάσεις όλης της κατοπινής του εξέλιξης, ήταν πραγματικά ο Προυντόν, ο αναρχικός που τόσο δυσφημίστηκε και τόσο άσχημα έγινε κατανοητός από τους επίσημους σοσιαλιστές.

IV

Στις 20 Ιουλίου του 1870 ο Μάρξ έγραφε στον Έγκελς: ' 'Οι γάλλοι χρειάζονται ξυλοφόρτωμα. Αν οι Πρώσοι νικήσουν, η συγκεντροποίηση των εξουσιών του Κράτους θα βοηθήσει τη συσπείρωση της γερμανικής εργατικής τάξης. Επιπλέον η γερμανική επικράτηση θα μεταφέρει το κέντρο βάρους του ευρωπαϊκού κινήματος από τη Γαλλία στη Γερμανία' κι αρκεί να συγκρίνει κανείς το κίνημα των δύο χωρών από το 1866 μέχρι σήμερα για να διαπιστώσει ότι η γερμανική εργατική τάξη είναι ανώτερη από τη γαλλική τόσο από άποψη θεωρητική, όσο και οργανωτική. Η επικράτηση στην παγκόσμια σκηνή του γερμανικού προλεταριάτου στο γαλλικό προλεταριάτο θα ήταν ταυτόχρονα η επικράτηση της θεωρίας μας σ' αυτήν του Προυντόν' '.

Ο Μάρξ είχε δίκιο: ο θρίαμβος της Γερμανίας επί της Γαλλίας χάραξε έναν καινούριο δρόμο στην ιστορία του ευρωπαϊκού εργατικού κινήματος.

Ο επαναστατικός και φιλελεύθερος σοσιαλισμός των λατινικών χωρών παραμερίστηκε αφήνοντας το πεδίο ελεύθερο στις κρατιστικές και αντιαναρχικές θεωρίες του μαρξισμού. Η εξέλιξη αυτού του ζωντανού και δημιουργικού σοσιαλισμού χτυπήθηκε από έναν νέο δεσποτικό δογματισμό που ισχυριζόταν ότι κατείχε μια ολική γνώση της κοινωνικής πραγματικότητας αφού δεν ήταν τίποτε άλλο από ένα σύνολο μοιρολατρικών φρασεολογιών και σοφισμάτων και το αποτέλεσμα έφερε το θάνατο της πραγματικής σοσιαλιστικής σκέψης.

Μαζί με τις ιδέες άλλαξαν και οι μορφές αγώνα του σοσιαλιστικού κινήματος. Στην θέση των επαναστατικών ομάδων που υποστήριζαν την προπαγάνδη και την οργάνωση οικονομικών διεκδικήσεων στις οποίες οι διεθνοιστές έβλεπαν το σπέρμα της μελλοντικής κοινωνίας και όργανα ικανά για την κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής κι ανταλλαγής, εγκαινιάστηκε η εποχή των σοσιαλιστικών κομμάτων και της κοινοβουλευτικής αντιπροσώπευσης του προλεταριάτου. Σιγά σιγά ξεχάστηκε η παλιά σοσιαλιστική παιδεία που οδηγούσε τους εργάτες στην κατάκτηση της γής και των εργοστασίων, θέτωντας στη θέση της τη σκληρή πειθαρχία στο κόμμα που έθεσε την κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας ως υπέρτατο ιδανικό.

Ο Μιχαήλ Μπακούνιν, ο μεγάλος αντίπαλος του Μάρξ, εκτίμησε με διορατικότητα την αλλαγή της κατάστασης και με μισή καρδιά προφήτευσε ότι με τον θρίαμβο της Γερμα-

νίας και με την πτώση της Κομμούνας στο Παρίσι θα ξεκινούσε ένα νέο κεφάλαιο στην ιστορία της Ευρώπης. Σωματικά εξαντλημένος και λίγο πριν πεθάνει γράφει στις 11 Νοεμβρίου του 1874 αυτά τα σημαντικά λόγια στο Ογκαρέβ: 'Ο βισμαρκισμός(β) -που αποβαίνει στο милитарισμό, στο αστυνομικό καθεστώς, στο συγχωνεμένο οικονομικό μονοπώλιο σ' ένα σύστημα που αυτοτιτλοφορείται Νέο Κράτος-είναι έτοιμος να θριαμβεύσει παντού. Όμως ίσως μετά από δέκα ή δεκαπέντε χρόνια η απρόβλεπτη εξέλιξη του ανθρώπινου είδους φωτίσει ξανά τα μονοπάτια της νίκης'.

Ο Μπακούνιν διαφεύστηκε σ' αυτήν την περίπτωση, μην αμφιβάλλοντας ότι μισός αιώνας θα ήταν ικανός ώστε μια φοβερή παγκόσμια καταστροφή να καταστρέφει τον βισμαρκισμό.

V

Όπως ο θρίαμβος της Γερμανίας το 1871 και η πτώση της Κομμούνας στο Παρίσι σημάδεψαν την εξαφάνιση της παλιάς Διεθνούς, έτσι κι ο μεγάλος πόλεμος του 1914 σήμανε την αρχή της χρεωκοπίας του πολιτικού σοσιαλισμού.

Κι έτσι έχουμε ένα μοναδικό γεγονός, πραγματικά παράδοξο, του οποίου η εξήγηση βρίσκεται στην ολική απώλεια συνείδησης σχετικά με την ιστορία του παλιού σοσιαλιστικού κινήματος. Μπολσεβίκοι, ανεξάρτητοι, κομμουνιστές κλπ δεν δίστασαν να κατηγορήσουν την παλιά σοσιαλδημοκρατία για αισχρή προδοσία των αρχών του μαρξισμού. Τους κατηγορήσαν ακόμα ότι έπνιξαν το σοσιαλιστικό κίνημα στο βούρκο του αστικού κοινοβουλίου, ότι ερμήνευσαν άσχημα τις θέσεις του Μάρξ και του Έγκελς για το Κράτος κλπ.

Ο πνευματικός ηγέτης των μπολσεβίκων, ο Λένιν, δοκίμασε να τεκμηριώσει το κατηγορητήριό του στο διάσημο έργο του **Το Κράτος και η Επανάσταση** που είναι κατά τους οπαδούς του, η πραγματική και καθαρή ερμηνεία του μαρξισμού. Με μια συλλογή αποσπασμάτων άριστα τακτοποιημένων, ο Λένιν προτίθεται να καταδείξει ότι οι **ιδρυτές του επιστημονικού σοσιαλισμού** ήταν πάντα δηλωμένοι εχθροί της δημοκρατίας και του κοινοβουλευτικού βούρκου κι ότι όλες τους οι ιδέες έτειναν στην καταστροφή του Κράτους.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ο Λένιν έκανε αυτήν την αποκάλυψη την ίδια ώρα που το κόμμα του, αντίθετα σε κάθε προσδοκία, βρέθηκε μειοψηφία στις εκλογές της Βουλής των Αντιπροσώπων. Ως τότε οι μπολσεβίκοι συμμετείχαν στις εκλογές μαζί με τα άλλα κόμματα προσπαθώντας να αποφύγουν την οποιαδήποτε σύγκρουση με τις αρχές της δημοκρατίας.

Στις τελευταίες εκλογές των Αντιπροσώπων το 1918 πήραν μέρος με ένα μεγαλοπρεπές πρόγραμμα, όμως βλέποντας ότι παρόλα αυτά έμεναν μειοψηφία κήρυξαν τον πόλεμο στην δημοκρατία και προκάλεσαν τη διάλυση στη Βουλή των Αντιπροσώπων, οπότε κι ο Λένιν δημοσίευσε το **Κράτος και Επανάσταση** σαν προσωπική δικαιολογία.

Σίγουρα το καθήκον του Λένιν δεν ήταν απλό: από τη μιά πλευρά ήταν υποχρεωμένος να κάνει σοβαρές παραχωρήσεις στις αντικρατιστικές τάσεις των αναρχικών, κι από την άλλη να καταδείξει ότι οι θέσεις του με κανέναν τρόπο δεν ήταν αναρχικές, αλλά αποκλειστικά μαρξιστικές. Η αναπόφευκτη συνέπεια είναι το έργο του να βρίθει από πλάνες που προκαλούν την κοινή λογική. Ένα παράδειγμα επιβεβαιώνει αυτή τη διαπίστωση: ο Λένιν θέλοντας να τονίσει όσο το δυνατόν περισσότερο την υποτιθέμενη αντικρατιστική τάση του Μάρξ παραθέτει μια γνωστή παράγραφο από το **Αστικός πόλεμος στη Γαλλία** όπου ο Μάρξ επιδοκιμάζει την Κομμούνα για να αρχίσει την αποκρήρυξη του παρασιτικού Κράτους. Όμως ο Λένιν δεν κάνει τον κόπο να υπενθυμίσει ότι ο Μάρξ παρουσιάζεται απέναντι στα λόγια του -που βρίσκονται σε ανοιχτή σύγκρουση με όλη την προηγούμενη θέση του- υποχρεωμένος να κάνει μια παραχώρηση στους οπαδούς του Μπακούνιν, με τους οποίους βρισκόταν τότε σε σκληρή αντιπαράθεση.

Ο Φράντς Μέρνινγκ επίσης, -που κανείς δεν μπορεί να υποφιαστεί τη συμπάθειά του προς τους πλειοψηφικούς σοσιαλιστές- όφειλε να αναγνωρίσει αυτή την αντίφαση στο τελευταίο βιβλίο του **Κάρολος Μάρξ**, όπου λέει:

'' Παρόλη την αυθεντική άποψη των λεπτομερειών αυτού του έργου, είναι αναμφίβολο ότι η θεωρία όπως εκφράζεται εδώ, βρίσκεται σε αντίθεση με όλες τις απόψεις που ο Μάρξ και ο Έγκελς διακήρυτταν μετά το **Κομμουνιστικό Μανιφέστο**, ένα τέταρτο του αιώνα πριν''

Κι ο Μπακούνιν άγγιζε την αλήθεια λέγοντας τότε:

'' Ο αντίκτυπος της Κομμούνας ήταν τόσο φοβερός που ακόμη κι οι ίδιοι οι μαρξιστές, όλες τις ιδέες των οποίων είχαν ανατραπεί από αυτήν την επανάσταση, υπαναχωρούν υποχρεωμένοι να βγάλουν το καπέλο τους μπροστά της. Και προχωρούν κι άλλο: αντιστρέφοντας την πιο απλή λογική και τα πραγματικά τους συναισθήματα θα διακηρύξουν ότι το πρόγραμμα και ο σκοπός της ήταν ο δικός τους. Ήταν μια μεταμφίσηση πραγματικά γελοία, αλλά αφύσικη. Οφείλαν να το κάνουν με το κόστος ότι θα φαινόταν να έχουν ξεπουλήσει κι εγκαταλείψει τα πάντα τόσο ικανό ήταν το πάθος αυτής της επανάστασης'' (Γράμμα στην εφημερίδα '' Η Ελευθερία'' των Βρυξελλών, 5 Οκτωβρίου 1872)

Ο Λένιν ξεχνά κάτι ακόμη, κάτι θεμελιακά σημαντικό για το θέμα μας. Κι αυτό είναι ότι σαφώς ο Μάρξ και ο Έγκελς ήταν αυτοί που προσπάθησαν να αναγκάσουν τις οργανώσεις της παλιάς Διεθνούς να αναπτύξουν κοινοβουλευτική δράση κι έγιναν έτσι οι άμεσα υπεύθυνοι για τη συλλογική εξαχρείωση του εργατικού σοσιαλιστικού κινήματος στα πλαίσια του αστικού κοινοβουλευτισμού.

Η Διεθνής έκανε την πρώτη απόπειρα να ενώσει τους οργανωμένους εργάτες σε μια μεγάλη Ένωση της οποίας ο τελικός σκοπός θα ήταν η οικονομική απελευθέρωση των εργατών. Οι ιδέες και οι μέθοδοι των διαφόρων τμημάτων που διαφοροποιούνταν από τα άλλα ήταν βασικής σημαντικότητας να βρουν σημεία επαφής για το κοινό έργο καθώς και να αναγνωρίσουν την πλατιά αυτονομία και την ανεξάρτητη διεύθυνση των διαφόρων τμημάτων. Εφόσον αυτό γινόταν η Διεθνής θα μεγάλωνε αποκτώντας δύναμη και θα αναπτυσσόταν σ' όλες τις χώρες. Όμως όλα άλλαξαν τελείως από τη στιγμή που ο Μάρξ και ο Έγκελς αποφάσισαν να σπρώξουν τις διάφορες ομοσπονδίες προς την κοινοβουλευτική δράση. Κι αυτό έγινε για πρώτη φορά στην ατυχή συνδιάσκεψη του Λονδίνου το 1871 όπου επιχειρήθηκε να αποδειχθεί μια ανάλυση που τελείωνε με τα παρακάτω λόγια:

'' (...)εκτιμώντας ότι ενάντια στην συλλογική εξουσία των κυρίαρχων τάξεων το προλεταριάτο δεν μπορεί να λειτουργεί ως τάξη παρά μόνο συγκροτημένο σε ένα πολιτικό κόμμα καθαρά αντίθετο προς όλα τα παλιά κόμματα που δημιουργήθηκαν από τις κυρίαρχες τάξεις. Αυτή η οργάνωση του προλεταριάτου σε πολιτικό κόμμα είναι απαραίτητη για να εξασφαλιστεί ο θρίαμβος της κοινωνικής επανάστασης και του κυρίαρχου σκοπού της, την κατάργηση των τάξεων''

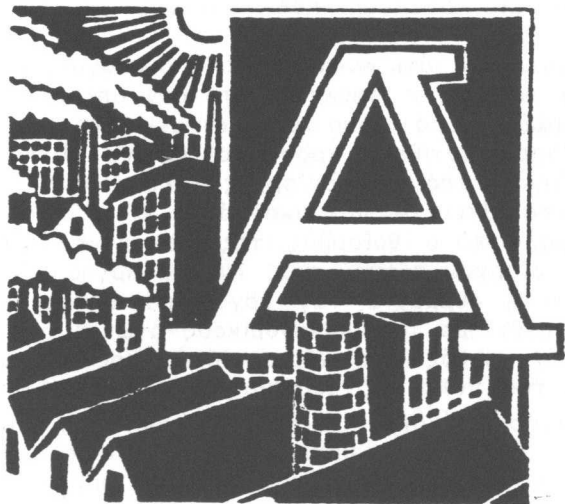
'' (...) ότι η συμμαχία των εργατικών δυνάμεων που ήδη έχει επιτευχθεί με τους οικονομικούς αγώνες οφείλει επίσης να γίνει ο μοχλός στα χέρια αυτής της τάξης για την ανατροπή της πολιτικής εξουσίας των εκμεταλλευτών της''

'' Η συνδιάσκεψη υπενθυμίζει στα μέλη της Διεθνούς ότι μέσα στις στρατηγικές θέσεις της εργατικής τάξης το οικονομικό της κίνημα και η πολιτική της δράση είναι άρρηκτα συνδεδεμένα''

(Ανάλυση Νο 9 της συνδιάσκεψης του Λονδίνου 17-23 Σεπτεμβρίου 1871).

Το ότι ένα μόνο μέρος ή ομοσπονδία της Διεθνούς θα υιοθετούσε μια τέτοια ανάλυση ήταν πραγματικά δυνατό, γιατί και μόνο οι υποστηρικτές της θα επέμεναν στην εφαρμογή της. Όμως ότι το εκτελεστικό Συμβούλιο θα την επέβαλλε σε όλα τα μέλη της Διεθνούς, όταν επρόκειτο μάλιστα για ένα ζήτημα που δεν είχε παρουσιαστεί στο γενικό Συνέδριο, αποτελούσε μια αυθαίρετη στάση συνολικά αντίθετη με το πνεύμα της Διεθνούς που θα ξεσήκωνε σε ενεργητική διαμαρτυρία όλα τα ατομιστικά (ιντιβιντουαλιστές) κι επαναστατικά τμήματα.

Το επονείδιστο συνέδριο της Χάγης το 1872 περάτωσε το έργο που ξεκίνησαν οι Μάρξ και Εγκελς έτσι ώστε να μετασχηματιστεί η Διεθνής σε έναν εκλογικό μηχανισμό, περιλαμβάνοντας μάλιστα μια ρήτρα που υποχρέωνε τα διάφορα τμήματα να αγωνιστούν για την κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας. Ο Μάρξ και ο Έγκελς ήταν λοιπόν υπεύθυνοι για την διάσπαση της Διεθνούς με όλα τα άσχημα επακόλουθα για το εργατικό κίνημα κι ήταν αυτοί που με την πολιτική δράση προκάλεσαν την παρακμή και τον εκφυλισμό του Σοσιαλισμού.

VIII

Όταν ξέσπασε η επανάσταση στην Ισπανία το 1873, τα μέλη της Διεθνούς -σχεδόν όλοι αναρχικοί- κατήγγειλαν τις δηλώσεις των αστικών κομμάτων κι ακολούθησαν το φωτεινό τους μονοπάτι προς την απαλλοτρίωση της γης και των μέσων παραγωγής με ένα πνεύμα κοινωνικά επαναστατικό. Γενικές απεργίες κι εξεγέρσεις ξέσπασαν στο Αλκώυ, στο Σαν Λουκάρ ντε Μπαρραμέδα, στην Καρθαγένη και σε άλλα μέρη που διάρκεσαν λίγο, ώσπου πνίγηκαν στο αίμα. Το λιμάνι της Καρθαγένης αντιστάθηκε περισσότερο χρόνο παραμένοντας στα χέρια των επαναστατών για πολλούς μήνες ώσπου τελικά έπεσε μέσα στις φλόγες των πολεμικών πλοίων της Πρωσίας και της Αγγλίας. Τότε ήταν που ο Έγκελς επετέθηκε δριμύτατα, μέσω του VOLKSTAAT, στους μπακουινικούς Ισπανούς βλασφημώντας τους επειδή δεν θέλησαν να συμμαχήσουν με τους δημοκρατικούς. Για το ίδιο ο Έγκελς θα κατηγορούσε, αν ζούσε ακόμα, τους κομμουνιστές οπαδούς του στη Ρωσία και τη Γερμανία!

Μετά το διάσημο συνέδριο του 1891, ήταν που οι διευθυντές του **Νέοι** που είχαν αποκλειστεί από το σοσιαλδημοκρατικό κόμμα για να απαντήσουν στην ίδια κατηγορία που ο Λένιν απήλυθε στους ''οπουρτουμιστές'' και τους ''καουτοκικούς'' ίδρυσαν ένα κόμμα δίπλα στο όργανό τους DER SOZIALIST του Βερολίνου. Στην αρχή αυτό το κίνημα ήταν υπερβολικά δογματικό και παρουσίασε ιδέες περίπου ταυτόσημες μ' αυτές του κομμουνιστικού κόμματος. Αν διαβάσει κανείς παραδείγματος χάριν το βιβλίο του Ταϊστλερ **Ο κοινοβουλευτισμός και η εργατική ταξή**, θα συναντήσει κανείς ταυτόσημες απόψεις μ' αυτές στο **Κράτος και Επανάσταση** του Λένιν. Όπως οι Ρώσοι μπολσεβίκοι και τα μέλη του γερμανικού κομμουνιστικού κόμματος έτσι τότε και οι ανεξάρτητοι σοσιαλιστές απέρριψαν τις βασικές αρχές της δημοκρατίας κι αρνήθηκαν να συμμετέχουν στα αστικά κοινοβούλια με τις ρεφορμιστικές αρχές του μαρξισμού.

Και πώς εκφράστηκε ο Έγκελς γι' αυτούς τους **Νέους** που ευχαριστιόντουσαν το ίδιο με τους κομμουνιστές να κατηγορούν τους διευθύνοντες του σοσιαλδημοκρατικού κόμματος για απιστία προς τον μαρξισμό; Σε ένα γράμμα στο Σορζ τον Οκτώβριο του 1891 ο γέρος Έγκελς κάνει τα ακόλουθα αξιαγάπητα σχόλια:

''Οι αιοχροί Βερολινέζοι μεταμορφώθηκαν σε κατηγορούμενους αντί να συνεχίσουν να διάγουν ως κατήγοροι και κάνοντας ελιγμούς σαν άθλιοι τύποι είναι υποχρεωμένοι να

εργαστούν έξω από το κόμμα, αν θα ήθελαν να κάνουν κάτι. Αναμφίβολα υπάρχουν ανάμεσά τους χαφιέδες της αστυνομίας και υποτιθέμενοι αναρχικοί που επιθυμούν να δουλέψουν μυστικά ανάμεσά μας. Μαζί με όλους αυτούς υπάρχει και μια ποσότητα ηλιθίων, παραπλανημένων φοιτητών και θραυστάτων παλιάτων όλων των ειδών. Συνολικά είναι περίπου διακόσια άτομα''.

Θα ήταν κανείς πραγματικά περίεργος να μάθει με ποια συμπαθητικά επίθετα ο Έγκελς θα κοσμούσε τους σημερινούς ''κομμουνιστές'' μας, που ισχυρίζονται ότι είναι φύλακες των μαρξιστικών αρχών.

Δεν είναι δυνατόν να χαρακτηρίσει κανείς τις μεθόδους της παλιάς σοσιαλδημοκρατίας. Σ' αυτό το σημείο ο Λένιν δεν αναφέρει ούτε μια κουβέντα, κι οι γερμανοί φίλοι του πολύ λιγότερο βέβαια. Οι πλειοψηφικοί σοσιαλιστές οφείλουν να επικαλούνται αυτήν την λεπτομέρεια για να καταδείξουν ότι αυτοί είναι οι πραγματικοί εκπρόσωποι του μαρξισμού· οποιοσδήποτε γνωρίζει λίγη ιστορία θα τους έδινε δίκιο. Ο μαρξισμός είναι υπεύθυνος για τον προσανατολισμό της εργατικής τάξης προς την κοινοβουλευτική πρακτική και χάραξε το μονοπάτι της εξέλιξης που ακολούθησε το γερμανικό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα. Μόνο όταν θα κατανοήσουμε αυτό το πράγμα, θα δούμε ότι ο δρόμος της κοινωνικής απελευθέρωσης μας οδηγεί προς την ευτυχισμένη γη του αναρχισμού, ξεπερνώντας πραγματικά το μαρξισμό.

Rudolf Rocker

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

(1) Β. Τσερκέσοφ: Σελίδες της κοινωνικής ιστορίας, οι Προάγγελοι της Διεθνούς

(2) Αυτό το άρθρο τιτλοφορούμενο IL MANIFESTO DELLA DEMOCRAZIA, δημοσιεύτηκε αρχικά στο AVANTI (No 1901, έτος 1902)

(3) RHEINISCHE ZEITUNG, No 289, 16 Οκτωβρίου 1842

(4) Πρόκειται για την **Αγία Οικογένεια** που γράφτηκε το 1843 και κυκλοφόρησε το 1845. Αυτό το έργο βρίσκεται στα ''Απαντα'' (μτφρ. MOLITOR) και οι Κοινωνικές Εκδόσεις το δημοσίευσαν σε μια καινούρια μετάφραση το 1969. Μια εξηντάδα εγκωμιαστικές σελίδες αφιερώνονται στο Προυντόν που ο Μάρξ υπερασπίζεται στις επιθέσεις του Έντγκαρντ Μπάουερ

(5) BRAY: LABOURS WROUGS AND LABOURS REMEDY

(6) Μάρξ-Έγκελς: DAS KOMMUNISTISCHE MANIFEST, σελ. 21

(7) RHEINISCHE ZEITUNG, 7 Ιανουαρίου 1843

(8) Ο Μπρούνο Μπάουερ ήταν ένα από τα πιο σημαντικά μέλη του Βερολινέζικου Κλάμπ **Οι Ελεύθεροι**, όπου μπορούσε κανείς να συναντήσει τις πιο αντιπροσωπευτικές μορφές της ελεύθερης γερμανικής σκέψης (πρώτο μισό περασμένου αιώνα), όπως ο Φοίτμπαχ συγγραφέας του ''Η ουσία του χριστιανισμού'', έργο βαθιά άθεο, ή τον Μαξ Στίρνερ συγγραφέα του ''Ο μοναδικός και το δικό του''. Η αυταρχική σκέψη του Κάρλ Μάρξ ήταν επόμενο να συγκρουστεί βίαια με τις ελεύθερες ιδέες του Μπ. Μπάουερ του οποίου το έργο ''Η κριτική της Εκκλησίας και του Κράτους'' κατασχέθηκε και κήκε από τους δομινικανούς (πρώτη έκδοση το 1843). Η δεύτερη έκδοση (Βέρνη, 1844) είχε καλύτερη τύχη, αντίθετα με το συγγραφέα της που καταδικάστηκε και φυλακίστηκε για τις ιδέες του.

(9) J. B. SAY, γάλλος οικονομολόγος της εποχής, του οποίου τα άπαντα μετέφρασε στα γερμανικά ο Μ. Στίρνερ. Η φοβία του Μάρξ για την αναρχική σκέψη στη Γαλλία, ή την ελεύθερη σκέψη στη Γερμανία (ένα μέρος του οφίγενοους βιβλίου του ''η γερμανική ιδεολογία'' κατευθύνθηκε στην προσπάθεια μείωσης της σπουδαιότητας του ''Ο μοναδικός και το δικό του'' του Στίρνερ) στράφηκε επίσης ενάντια στον κοινωνιολόγο Σέϋ, το όνομα του οποίου αναφερόταν, την εποχή εκείνη, από όλους όσους ασκούσαν κριτική στην τυραννία του Κράτους, και προσπαθούσαν να διαφύγουν από αυτήν.

(10) Η ρήξη του Μάρξ με τον Προυντόν φαίνεται και μέσα από ένα αξιόμημπο συμβάν. Στο Παρίσι, το 1845-1846, ο Μάρξ πάλευε ενάντια στην επιρροή του Κάρλ Γκρύν στους γερμανούς μετανάστες. Όλα τα μέσα ήταν επιτρεπτά κι έτσι ο Μάρξ έγραφε στον Προυντόν για να τον προειδοποιήσει για αυτό το "ύποπτο" άτομο. Τον ίδιο καιρό πρότεινε στον Προυντόν να γίνει ανταποκριτής του στην Γαλλία, με δυο λόγια να τον στρατολογήσει. Ο Προυντόν απάντησε με ένα μεγάλο γράμμα στις 17 Μαΐου του 1845. Αντέκρουσε σταθερά τις κατηγορίες ενάντια στον Γκρύν κι αρνήθηκε "πριν να καταστραφούν όλοι οι δογματισμοί(...) που αποκοιμίζουν το λαό"(...) "δεν θα κάνουμε τους διευθυντές μια καινούριας θρησκείας· αυτή η θρησκεία δεν μπορεί παρά να είναι η θρησκεία της λογικής, η θρησκεία της κρίσης(...) Σ' αυτήν την περίπτωση με ευχαρίστηση θα προσχωρήσω στην ένωσή σας, διαφορετικά όχι!".

Εύκολα αντιλαμβάνεται κανείς πώς επέδρασε το γράμμα αυτό στον Μάρξ... Από αυτή τη στιγμή ο Προυντόν ήταν καταδικασμένος. Έγινε "ένας νεόπλουτος της επιστήμης που περριφανεύεται για αυτό που δεν είναι και γι' αυτό που δεν έχει, (...) ένας καυχησιάρης και κόλακας του ίδιου του εαυτού, κλπ!"

α) LA CONVENTION: Η επαναστατική Συνέλευση που κυβέρνησε τη Γαλλία απ' το Σεπτέμβρη του 1792 έως τον Οκτώβρη του 1795. (Σ.τ.Ε.)

β) Ο Βίσμαρκ ήταν ο πρώτος καγκελάριος της Γερμανικής Αυτοκρατορίας (1870-1918) μετά την επικράτηση της Πρωσίας επί της Γαλλίας στον μεταξύ τους πόλεμο. Θεωρείται ο εμπνευστής του γερμανικού Ράιχ μια και πολλά χρόνια πριν το γαλλοπρωσικό πόλεμο ο διπλωματικός ρόλος του ήταν καθοριστικός προς αυτό το σκοπό. (Σ.τ.Μ.)

Ора НиХил

Ιούλιος '90 τεύχος 0 δρχ 150

Ο Αναρχισμός στην Ανατολή· ΟΥΓΓΑΡΙΑ, ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑ, ΑΥΓ. ΓΕΡΜΑΝΙΑ, ΠΟΛΩΝΙΑ, ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ, ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ, ΣΟΒ. ΕΝΩΣΗ
 • Να υλοστηρίξουμε την ανάδυση ενός Ελευθεριακού κινήματος • Anarchismo-Insuburgation-Pravos Azione • Προς τους συντρόφους των χωρών της Ανατολής· ΚΑΜΟΝΑ, Ο αγώνας ενάντια στα νέα αφεντικά έχει αρχίσει· ΚΟΡΝΗΛ ΚΑΣΤΟΡΙΑΔΗΣ: Για το στρατό στην ΕΣΣΔ· Δύο λόγια στους νεαρούς Ρώσους..... Μ. Β. ΑΚΟΥΝΙΝ •

Μηδέν-Μηδενισμός (Δεξιογραφία) - CLASS WAR! NewsWeek
 -Αποσπάσματα παρεμβάσεων.

Ора Nihil

«Το Τέλος των Μοντέρνων Καιρών» • J. Weir - Επαναστατική Ολότητα... • Ρ. Ρουσσώ - Ενάντια στην Τεχνολογία - Ενάντια στην Οικολογία • ΝΕΑ ΑΓΓΤΟ ΠΟΥΒΕΝΑ... ΕΙΣΔ - Ο Θάνατος του Ρίκερ Σίμπελ • Οι εργατικές εξεγέρσεις στη δεκαετία του 1960 • ΑΝ. ΓΕΡΜΑΝΙΑ - Οι Εμπρηστές Πλατόνων • ΚΟΡΝΗΛ - Οι επιδρομές μιας αναρχικής όρασης πρίντσης - Η Βολίπεντσοβαία πτέρυγα • ΠΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ - Η ομάδα ΚΑΜΟΝΑ • Η ελάνθη των Ινδιάνων Μοχάβια του Κανάδο ενάντια στη γενοκτονία • Καταλήψεις...

ΣΕΠΤ. '90
200 ΔΡΧ

Ора Nihil Τ.Θ. 31 421
100 35
Αθήνα 47